

Opisany poniżej przebieg lekcji jest propozycją zajęć poświęconych pamięci o powstaniu w getcie warszawskim, rekomendowaną przez Dział Edukacji Muzeum POLIN dla klas 1–3 szkoły podstawowej.

Poruszanie tematów związanych z II wojną światową oraz Zagładą wymaga szczególnej rozwagi ze strony osoby prowadzącej zajęcia. Zadbaliśmy o to, aby informacje pojawiające się w przekazanych Państwu materiałach edukacyjnych były dopasowane do wieku odbiorców i odbiorczyń oraz były opatrzone naszym komentarzem.

Scenariusz opisuje zajęcia, których realizacja zajmie około 90 minut. Zachęcamy, by na zajęcia przeznaczyć dwie godziny lekcyjne, a opowiadania Pawła Beręsewicza „Strasznie strasznie” wysłuchać (lub przeczytać je) wspólnie z dziećmi. Możliwe jest jednak zaproszenie dzieci do przeczytania lub wysłuchania nagrania w domu i skrócenie proponowanych zajęć do jednej godziny lekcyjnej.

Proponowany scenariusz lekcji skierowany jest zwłaszcza do dzieci z klas trzecich szkoły podstawowej. Osoby prowadzące lekcję z klasami pierwszymi i drugim zachęcamy do zapoznania się z materiałami edukacyjnymi wokół opowiadania Zofii Staneckiej „Pamięć drobinek”.

Rekomendujemy, by przed przeprowadzeniem lekcji zapoznać się z [zaleceniami i wskazówkami dotyczącymi edukacji na temat II wojny światowej i Zagłady](#) Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN.

Scenariusz lekcji wokół

opowiadania Pawła Beręsewicza „Strasznie strasznie”

Słowa kluczowe:

opowiadanie, emocje, strach

Autorka:

Elżbieta Grab

Metody:

metoda podawcza – opowiadanie, rozmowa na forum, praca w grupach, praca indywidualna, praca plastyczna

Cele warsztatu:

uczniowie i uczennice w czasie zajęć:

- kształtują postawy empatyczne
- uczą się rozmowy na trudne tematy
- otrzymują przestrzeń do rozmowy o emocjach.

Potrzebne materiały:

- opowiadanie Pawła Beręsewicza „Strasznie strasznie”
lub nagranie audio opowiadania
- [ZAŁĄCZNIK 1](#): karty do układania opowieści
- [ZAŁĄCZNIK 2](#): karta emocji
- [ZAŁĄCZNIK 3](#): karta myśli
- tablica lub duży arkusz papieru i kolorowe flamastry
- szablony do wykonania papierowych żonkili.

PRZEBIEG LEKCJI

MODUŁ I: Wprowadzenie

Krok 1: „Wszyscy, którzy”

Krok 2: Tworzenie opowieści

MODUŁ II: Opowiadanie

- Przeczytanie opowiadania lub wysłuchanie nagrania audio

MODUŁ III: Praca z treścią opowiadania

- Pierwsze wrażenia z opowiadania
- Uczucia
- Myśli
- Działania

MODUŁ IV: Podsumowanie

- Wariant 1: Plecak wzmocnienia
- Wariant 2: Żonkile
- Zakończenie

PRZEBIEG LEKCJI: OPIS SZCZEGÓŁOWY

MODUŁ I: Wprowadzenie

Krok 1: „Wszyscy, którzy”

Powiedz uczniom i uczennicom, że na zajęciach poznają opowiadanie pod tytułem „Strasznie strasznie”. Zaprosz dzieci do krótkiej rozmowy na forum. Możesz rozpocząć ją zabawą „Wszyscy, którzy”. W zależności od tego, czy w sali masz możliwość, by dzieci usiadły w kręgu i swobodnie się przemieszczały, czy dzieci siedzą w ławkach, dostosuj polecenie.

Niech zamienią się miejscami/Niech podniosą rękę wszyscy, którzy:

- lubią, gdy dorośli opowiadają im bajki
- lubią sami wymyślać swoje opowiadania
- lubią słuchać historii z dzieciństwa swoich rodziców czy dziadków
- lubią słuchać strasznych opowiadań.

Po każdym z haseł zatrzymaj się na chwilę i dopytaj kilka osób, które podniosło rękę. Możesz na przykład spytać:

- Kto opowiada wam bajki?
- Kiedy najczęściej to robi?
- Kim są bohaterowie waszych opowieści?
- Co lubicie w strasznych opowieściach?
- A czego w nich nie lubicie?

Krok 2: Tworzenie opowieści

Zaprosz uczniów i uczennice do zabawy, w której razem stworzycie swoją krótką opowieść.

Wyświetl lub rozdaj dzieciom wydrukowane egzemplarze z kartami do układania opowieści ([ZAŁĄCZNIK 1](#)). Upewnij się, że każde dziecko ma dostęp do kart i widzi umieszczone na nich rysunki. Zadaniem dzieci jest ułożenie historii, która połączy wszystkie elementy widoczne na kartach, w dowolnej kolejności. Możesz uporządkować ten proces, wybierając chętne osoby,

by dodały po jednym zdaniu opowiadania w oparciu o jedną wybraną kartę, lub zadając porządkujące pytania i wybierając konkretne propozycje różnych osób. Przykłady:

- O kim mogłaby być ta opowieść?
- Jak mają na imię jej bohaterowie?
- Co im się przytrafiło?
- Do czego służył im dany przedmiot?
- Gdzie byli lub dokąd się wybierali?

W podsumowaniu ćwiczenia postaraj się powtórzyć wspólną opowieść, w której zbierzesz pomysły dzieci.

Jeśli możesz przeznaczyć na to ćwiczenie więcej czasu, podziel uczniów i uczennice na sześciuosobowe grupy. Każdej grupie rozdaj zestaw sześciu kart, czyli wydrukowany i odpowiednio pocięty egzemplarz [ZAŁĄCZNIKA 1](#). Poproś, by każda grupa ułożyła swoje opowiadanie w taki sposób, aby każda osoba mogła dodać do niego przynajmniej jedno zdanie związane z jedną z kart. Kolejność, w jakiej ułożą karty, jest dowolna. Wyznacz czas na pracę w grupach, a po jego upływie poproś grupy o przedstawienie opowieści.

Podziękuj grupom za pracę. Zaproś dzieci, by zajęły wygodne pozycje i przygotowały się do wysłuchania opowiadania, w którym również pojawią się wszystkie elementy widoczne na kartach.

MODUŁ II: Opowiadanie

Przeczytaj z dziećmi opowiadanie Pawła Beręsewicza pod tytułem „Strasznie strasznie” lub puść słuchowisko z nagraniem opowiadaniem. Nagranie dostępne będzie na kanale YouTube Muzeum POLIN.

MODUŁ III: Praca z treścią opowiadania

Zapytaj dzieci o wrażenia z wysłuchanego opowiadania:

- Na co zwróciliście uwagę w opowiadaniu? Czy coś Was zaintrygowało?
- Jakie emocje towarzyszyły Wam podczas słuchania?

- Czy były momenty, w których czuliście strach? Smutek?
- Czy były momenty, w których czuliście radość? Ulgę?
- Czy coś w opowiadaniu było dla Was niejasne? Coś chcielibyście wspólnie wyjaśnić?

Zadbaj o to, by dzieci miały czas na podzielenie się odczuciami, wymienienie pierwszymi wrażeniami. Możesz też pomóc dzieciom nazwać różne emocje, o których opowiadają. Warto też sprawdzić, jak dzieci rozumieją zakończenie opowiadania, wysłuchać różnych pomysłów na jego interpretację i, jeśli będzie taka potrzeba, omówić z dziećmi jego szkatułkową konstrukcję – zwrócić uwagę, że historia, którą usłyszeli, to opowiadanie w opowiadaniu. Gdy emocje wywołane opowiadaniem już się wyciszą, zaproś dzieci do kolejnych ćwiczeń, w których będą przyglądać się kolejno uczuciom, myślom i działaniom bohaterów.

Uwaga dla osoby prowadzącej zajęcia:

W scenariuszu proponujemy omówienie opowiadania „Strasznie strasznie” poprzez skupienie się na uczuciach i doświadczeniach postaci. Na tym etapie edukacyjnym nie rekomendujemy interpretowania opowiadania poprzez porównanie opisywanych wydarzeń z realiami wojennymi. Na końcu scenariusza znajduje się szerszy komentarz dotyczący tego, jak elementy edukacji na temat wojny oraz powstania w getcie warszawskim włączyć do pracy z tym opowiadaniem.

Uczucia

Rozdaj wszystkim uczniom i uczennicom kartę pracy dotyczącą emocji ([ZAŁĄCZNIK 2](#)). Poproś dzieci, by przyjrzały się rysunkom po lewej stronie – przedstawiają one synka wyrażającego różne emocje (radość, strach, smutek, zdziwienie). Zapytaj dzieci, czy potrafią rozpoznać te emocje. Pomóż dzieciom je nazwać; możesz poprosić je także o podpisanie odpowiednich rysunków. Postaraj się krótko omówić każdą z emocji.

Dopytuj:

- Co robicie gdy czujecie radość/strach/smutek/zdziwienie?
- Jaki wtedy macie wyraz twarzy?

- Gdzie tę emocję czujecie w ciele?

Wysłuchaj odpowiedzi dzieci, nie oceniaj ich; podkreśl, że każdy może te emocje odczuwać na swój sposób.

Po omówieniu emocji na rysunkach poproś dzieci o samodzielne wykonanie zadania, które polega na połączeniu linią rysunków po lewej stronie (emocje) z rysunkami po prawej stronie (sytuacje, w których ktoś mógł je odczuwać). **W instrukcji podkreśl, że możliwe jest wiele połączeń – jednej emocji z kilkoma sytuacjami i kilku emocji z jedną sytuacją.** Daj czas na wykonanie zadania.

Gdy dzieci skończą pracę, poproś chętne osoby o zaprezentowanie odpowiedzi. W omówieniu zwróć uwagę dzieci na to, że każdy może mieć swoją własną reakcję na daną sytuację. To samo wydarzenie może w kimś powodować smutek, a w kimś innym złość lub strach. Wszystkie te emocje mogą być dla nas ważną informacją.

Poprowadź rozmowę, w której sprawdzisz też, jak dzieci zrozumiały opowiadanie. W razie potrzeby uzupełniaj ich odpowiedzi. Jeśli czujesz, że jest to potrzebne, naprowadzaj dzieci, że w rozmowie chcesz się skupić na postaciach synka i taty, którzy występują w opowiadaniu taty opowiadającego historię.

Skorzystaj z poniższych pytań:

- Co synkowi z opowiadania taty sprawiało radość?
- Co wydarzyło się w mieście?
Jak to wpłynęło na jego mieszkańców, w tym synka i tatę?
- Czy sytuacja, w której się znaleźli, była bezpieczna?
- Co w sytuacji taty i synka było trudnego?
- Co tata i synek mogli czuć podczas drogi przez tunel?
Czy było to jedno uczucie czy uczucia się zmieniały?
- Co mogli czuć, myśląc o tym, co pozostawili wchodząc do tunelu?
- Co mogli czuć, myśląc o tym, co czeka ich po drugiej stronie tunelu?

Jeśli nie pojawi się to wcześniej w Waszej rozmowie, w podsumowaniu powiedz, że to, co towarzyszyło tacie i synkowi w ich drodze przez tunel, to jednocześnie nadzieja i niepokój o to, co wydarzy się dalej. W takich trudnych sytuacjach mogą się w nas kłębić różne uczucia i myśli. W kolejnym ćwiczeniu dzieci będą więc przyglądać się myślom, które mogły się pojawić u synka w czasie drogi poprzez tunel.

Myśli

Podziel uczniów i uczennice na trzy- lub czteroosobowe grupy. Każdej grupie rozdaj egzemplarz karty z zadaniem dotyczącym myśli synka ([ZAŁĄCZNIK 3](#)). Poproś dzieci, by w grupach porozmawiały chwilę o tym, co zapamiętały z opowiadania, co było dla synka ważne, czego się obawiał, na co miał nadzieję, a następnie napisały lub narysowały na karcie, jakie myśli i pytania mogły się pojawiać w głowie synka w czasie drogi przez tunel. Możesz naprowadzać dzieci podpowiedziami, że myśli te mogą dotyczyć, np.: wspomnień z miasta, tunelu, w którym się znajdują, myśli o tym, czy i kiedy wyjdą z tunelu i co ich czeka po drugiej stronie.

Gdy grupy będą gotowe, poproś reprezentanta/reprezentantkę każdej z grup o przedstawienie ich pracy.

Jeśli chcesz przyspieszyć ćwiczenie lub czujesz, że do jego wykonania dzieci będą potrzebowały podpowiedzi, możesz zaproponować kilka odpowiedzi do wyboru lub jako inspirację do pracy grupowej.

Cytaty z opowiadania:

„Coś mi mówi, że dobrze trafimy”, „Trochę się boję, że źle trafimy”

Propozycje dodatkowych odpowiedzi:

„Tęsknię za domem”, „Jestem głodny”, „Kiedy skończy się ten tunel?”

Zakończ ćwiczenie, kierując uwagę dzieci na myśli, które pomagały synkowi przetrwać tę trudną sytuację.

Zapytaj:

- Jakie myśli dawały synkowi siłę?

- Co pomagało mu wytrwać drogę w tunelu?

Przykładowe odpowiedzi:

- wyobrażanie sobie, że jest gdzie indziej
- wspomnienie stadionu i gry w piłkę
- nadzieja
- bliska obecność taty.

Działania

W tej części zajęć postaraj się wydobyć momenty sprawczości bohaterów i podkreślić działania, które podejmowali, by polepszyć swoją sytuację. Jest to też przejście do ćwiczenia podsumowującego zajęcia, które pozwoli wyciszyć emocje związane z opowiadaniem i bezpiecznie zamknąć proces pracy z jego treścią.

Poprowadź rozmowę na forum. Możesz rozpocząć na przykład w ten sposób:

Tata i synek znaleźli się w sytuacji, na którą nie mieli wpływu. Tajemnicza obręcz zaciskała się na ich mieście, aż w końcu zmusiła ich do ucieczki. Tata i synek starali się z tą sytuacją jakoś poradzić. Jak?

Przykładowe odpowiedzi:

zbierali zapasy, przygotowywali się do działania, tata miał zaplanowane wyjście przez tunel, wyruszyli w drogę, spakowali prowiant, latarkę i inne przedmioty, które mogły im się przydać w drodze, wspierali się nawzajem, rozmawiali, śpiewali, trzymali się razem, dzielili się jedzeniem.

MODUŁ IV: Podsumowanie

Wariant 1: Plecak wzmocnienia

Narysuj na tablicy lub dużym arkuszu papieru plecak lub podróżną torbę – ważne, by była pojemna, czyli miała dużo pustej przestrzeni, którą możecie razem z dziećmi zapełnić.

Zapytaj uczniów i uczennice, czy pamiętają, co tacie i synkowi udało się zapakować do plecaka zanim wyruszyli w drogę tunelem. Narysuj w plecaku wymieniane przez dzieci przedmioty lub zaproś poszczególne osoby do ich narysowania. Może to być np. latarka, baterie, kanapki, woda, ubranie, lekarstwa, kubek, nóż.

Gdy zapełnicie już plecak niezbędnymi przedmiotami, zapytaj:

- Co jeszcze, oprócz przedmiotów, pomagało im w wędrówce przez tunel?
- Co takiego mieli, co było dla nich ważne i pozwalało im iść dalej?

Przykładowe odpowiedzi: siebie nawzajem, wspomnienia, nadzieję, miłość, troszczyli się o siebie, dzielili jedzeniem.

Zaproś dzieci, by zapisały lub domalowały w plecaku dla taty i synka wszystko to, co wymienili. Co jeszcze chcieliby im przekazać? Może jakąś dobrą myśl lub życzenie? Daj czas na wspólną pracę twórczą, następnie obejrzyjcie jej efekty.

Podsumuj, co pojawiło się w plecaku.

Wariant 2: Żonkile

Jeśli zależy Ci na bezpośrednim nawiązaniu do Akcji Żonkile Muzeum POLIN, możesz skorzystać z poniższej propozycji.

Przedstaw podsumowanie w języku dziecka:

Nasze dzisiejsze zajęcia są częścią Akcji Żonkile, którą organizuje Muzeum POLIN. Upamiętnia ona wydarzenie – powstanie w getcie warszawskim, które miało miejsce prawie 80 lat temu. Było to w czasie wojny, kiedy życie wielu ludzi zaczęło się robić coraz bardziej ciasne i trudne. Nie działo się tak z powodu tajemniczej obręczy, jak w naszym opowiadaniu, a z powodu

mur, który został zbudowany w mieście, by oddzielić jednych ludzi od drugich. Część osób starała się z tego zamknięcia uciec, część podejmowała walkę w inny sposób.

Będziecie uczyć się o tym na lekcjach historii, gdy będziecie starsi. Za to teraz włączmy się w upamiętnienie tego wydarzenia i wspólnie wykonamy znak pamięci o powstaniu – żonkila. Dlaczego żonkila?

W czasie powstania w getcie warszawskim walczył człowiek, który później, po wojnie, starał się zachować pamięć o tych trudnych dniach i trudnej historii. Przychodził w Warszawie pod pomnik Bohaterów Getta Warszawskiego i składał bukiet kwiatów – żółtych żonkili. Ten pan już nie żyje, ale my kontynuujemy jego działanie i na znak pamięci robimy papierowe żonkile. Dlatego teraz przygotowujemy nasze własne żonkile, które rozdamy w szkole.

Szablon i instrukcja złożenia Żonkila znajdują się na stronie [Muzeum Polin](#).

Zakończenie

Przypomnij w skrócie, co wydarzyło się w czasie lekcji. Zapytaj dzieci, czy ktoś chciałby się podzielić swoimi wrażeniami z zajęć. Zapytaj, co chcą zapamiętać z dzisiejszych zajęć.

Podziękuj dzieciom za ich pracę i zakończ lekcję.

Uwaga dla osoby prowadzącej zajęcia:

Zanim spotkasz się z uczniami i uczennicami, daj sobie chwilę, by odpowiedzieć na poniższe pytania w związku z tą lekcją:

- Jakie cele sobie stawiam?
- W jaki sposób ten temat jest dla mnie bliski?
- Jakie są moje myśli i motywacje?

Poruszając temat związany z Zagładą, zadbaj nie tylko o emocjonalne bezpieczeństwo uczniów i uczennic, lecz także swoje. Jest ono równie ważne w tym procesie. Jako dorosła osoba masz większą wiedzę na temat Zagłady, II wojny światowej i powstania w getcie warszawskim. Pracując z opowiadaniem takim jak „Strasznie strasznie” potrafisz nałożyć na nie interpretację związaną z wydarzeniami, które upamiętniamy podczas Akcji Żonkile. Na

etapie edukacyjnym w klasach 1–3 szkoły podstawowej nie chodzi jednak o przekazanie tej wiedzy dzieciom, dlatego też proponowane przez nas opowiadanie i scenariusz lekcji nie nawiązują bezpośrednio do historii powstania w getcie warszawskim. Ważna jest w nich natomiast edukacja w wymiarze budowania postaw empatycznych, uwrażliwiania i przygotowania dzieci do tego, by w przyszłości mogły odpowiedzialnie podejść do pracy z trudną historią i zmierzyć się z emocjami, które się z nią wiążą.

OPIS ZAŁĄCZNIKA NR 1

Na karcie znajduje się sześć rysunków. Rysunki to elementy, które pojawiają się w opowiadaniu: dywan, drabinka, plecak (+latarka), talerz pęknięty, synek, tata. Rysunki są wyjęte z kontekstu opowiadania, same elementy na pustym tle.

OPIS ZAŁĄCZNIKA NR 2

Karta, na której po lewej stronie są rysunki przedstawiające synka w różnych emocjach – radość, smutek, strach, zdziwienie, a po prawej sytuacje, w których mogły się u niego pojawić: stadion wiwatujących kibiców; droga w tunelu, gdy skończyło się jedzenie, latarka przestała działać i przychodzi zwątpienie; kruszące się ściany domów/słuchanie w nocy odgłosów zaciskającej się obręczy; odkrycie, że w ogrodzie nie działa już funkcja stadionu/tata pokazuje klapę pod dywanem.

OPIS ZAŁĄCZNIKA NR 3

Karta pracy w większości z pustą przestrzenią. Gdzieś w rogu postać synka i dymek, w którym dzieci mogą dopisywać/dorysowywać jego myśli.

Projekt jest finansowany przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię w ramach Funduszu EOG oraz przez budżet krajowy.